DOI 10.47315/archives2021.326.226

УДК 929Терлецький-054.72(=161.2):321.02(410)]-930.253

Володимир Тихенко

головний науковий співробітник

відділу формування НАФ,

Центральний державний архів зарубіжної українки

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0266-878X>

**УКРАЇНЕЦЬ СТЕФАН ТЕРЛЕЦЬКИЙ (1927–2006) –
ВІДОМИЙ БРИТАНСЬКИЙ ПОЛІТИК І ГРОМАДСЬКИЙ ДІЯЧ
(за документами ЦДАЗУ)**

Анотація. Мета роботи – на основі документів особового фонду «Терлецький Стефан Олексійович (1927–2006), політик та громадсько-політичний діяч» (Ф. 77), що зберігається у Центральному державному архіві зарубіжної українки, висвітлити життя та громадсько-політичну діяльність С. Терлецького – британського політика Консервативної партії, відомого громадсько-політичного діяча Великої Британії і Європи, впливового представника української діаспори, активного члена Союзу Українців у Великій Британії та Світового Конгресу Українців. **Методи дослідження.** Стаття спирається на стратегію репрезентації політичної біографії та життєвої історії українського емігранта й британського діяча в інонаціональному та консервативному середовищі, зокрема розширює/збагачує сюжетну канву за рахунок уведення нових джерел. Значну увагу приділено біографічному методу, використання якого уможливило вивчення особливостей життєвого шляху політика в певному макро- та мікросоціальному оточенні. **Наукова новизна.** До наукового обігу вводяться документи С. Терлецького, що раніше не використовувалися в українських біографічних дослідженнях. Вони є яскравим прикладом того, як саме завдяки наполегливій праці, постійному навчанню, активній участі у громадсько-політичному житті українці виборювали собі високе становище в країнах свого перебування і тим самим ставали прикладом для наслідування. **Перспективи подальших досліджень.** Зібрання С. Терлецького, що нараховує понад тисячу документів, було подароване ЦДАЗУ у 2020 р. Бібліотекою і архівом ім. Т. Шевченка у Великій Британії (Shevchenko Library and Archive) (керівниця – докторка філософії Л. Пекарська). Але воно не є повним, тому кінцева мета – повернення всієї документальної спадщини політика, науково-технічне опрацювання її та подальше вивчення науковцями і всіма, хто цікавиться яскравими та непересічними постатями в історії Європи ХХ ст. **Висновки.** Документи особового фонду «Терлецький Стефан Олексійович (1927–2006), політик, громадсько-політичний діяч» (Ф. 77) мають значний науковий та джерельно-інформаційний потенціал.

Ключові слова: С. Терлецький; Велика Британія; українська діаспора; Консервативна партія; парламент; політик.

Чимало представників української діаспори досягли значних успіхів у науці, культурі. Свою енергію і талант українці щедро дарували

© В. Тихенко, 2021

землі, що їх прийняла і стала новою батьківщиною. Своїм доробком у тій чи іншій сфері діяльності суспільства їм вдалося залишити вагомий слід. Українська спільнота виплекала в своєму середовищі й відомих політиків та державних діячів: Павла Юзика (1913–1986) – одного з «батьків» політики багатокультурності у Канаді, канадського сенатора та історика; Івана Гнатишина (1907–1967) – канадського сенатора, міністра закордонних справ; Романа Гнатишина (1934–2002) – генерал-губернатора Канади; Христю Фрілянд (1968 р. н.) – міністра закордонних справ Канади та інших.

Значних успіхів на політичному поприщі досяг Стефан Олексійович Терлецький (1927–2006) – єдиний етнічний українець, обраний до Британського парламенту, який увійшов у політичну історію Європи ХХ ст. як яскравий проукраїнський політик, борець проти комуністичної ідеології, поборник прав та свобод людини. Він зробив вагомий внесок у справу боротьби за незалежність України на міжнародному рівні в період «холодної війни».

Життя та діяльність С. Терлецького висвітлені в кількох працях. Ґрунтовною, написаною на підставі багатьох джерел (періодичної преси, матеріалів Британського парламенту, спогадів та ін.) є стаття д-ра іст. наук О. Козерода «Британський консервативний політик Стефан Терлецький (1927–2006)»¹. Ця розвідка стала першим в українській історіографії дослідженням, присвяченим громадсько-політичній діяльності С. Терлецького, що базується на офіційних документах. Його ж перу належить розвідка «Хто стояв за підтримкою Заходом незалежності України. З історії життя британського політика Стефана Терлецького», опублікована 16.07.2020 р. на офіційному вебсайті газети «Голос України»².

Останнім часом, окрім статті у Вікіпедії, з'явився ряд біографічних довідок та статей про С. Терлецького³, в яких висвітлено його життєвий шлях та діяльність як політика. Але основним джерелом для вивчення

¹ Козерод О. В. Британський консервативний політик Стефан Терлецький (1927–2006 рр.) // Український історичний журнал. 2010. № 5. С. 202–207.

² Козерод О. Хто стояв за підтримкою Заходом незалежності України. З історії життя британського політика Стефана Терлецького // Голос України. URL: <http://www.golos.com.ua/article/333288> (дата звернення: 10.01.2021).

³ Перший етнічний українець у Британському парламенті // Український інститут національної пам'яті. URL: <https://www.facebook.com/uinp.gov.ua/posts/1751915701629723/> (дата звернення: 10.01.2021); Таранюк І. Терлецький: з біженців – у депутати Британського парламенту // BBC News Україна. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/society/2015/11/151022_terlezki_from_war_to_westminster_it (дата звернення: 10.01.2021); Залізний Стефан. Українець, який став радником Маргарет Тетчер // Artefact. URL: <https://artefact.org.ua/history/zalizniy-stefan-ukrayinets-yakiy-stav-radnikom-margaret-tetcher.html> (дата звернення: 12.01.2021); Галицький радник Маргарет Тетчер // Galinfo. URL: https://galinfo.com.ua/news/galytskyu_radnyk_margaret_tetcher_283772.html (дата звернення: 12.01.2021).

життєвого та політичного шляху С. Терлецького, його ставлення до політики, України, людей, з якими він зустрічався, є книга його спогадів «From War to Westminster» («Від війни до Вестмінстера»), що вийшла друком за рік до його смерті – у 2005 р. (на жаль, досі українською мовою не перекладена).

На сьогоднішній день найбільша в Україні збірка документів, пов'язаних із життям та громадсько-політичною діяльністю С. О. Терлецького, зберігається у фонді № 77 Центрального державного архіву зарубіжної україніки (ЦДАЗУ). Документи були люб'язно передані Бібліотекою і архівом ім. Т. Шевченка у Великій Британії (керівниця – докторка філософії Людмила Пекарська). Ця зарубіжна інституція виникла у 1947 р. з ініціативи Союзу Українців у Великій Британії. За роки існування вона перетворилася з невеличкої книгозбірні на єдину універсальну та найбільшу бібліотеку української еміграції у Європі. Крім книжкового фонду (понад 35 тис. томів), бібліотека має й багату архівну збірку, куди увійшли документи громадсько-політичних, культурних діячів, відомих учених та ін. Між ЦДАЗУ та Бібліотекою і архівом ім. Т. Шевченка існує багаторічна та плідна співпраця. Завдяки цьому у 2020 р. архіву була подарована довгоочікувана збірка С. Терлецького, що нараховує понад тисячу документів.

У зібранні особливу увагу привертають автобіографії (варіанти), резюме С. Терлецького. Важливі факти з життя політика можна почерпнути з довідкових видань: «The House magazine» (1985 р.), «Profile: Stefan Terlezki», «Who's who» (1993 р.), в яких найґрунтовніше подано основні віхи його громадсько-політичного життя. До документальної збірки увійшли статті, тексти виступів, нотатки про Україну та українську політику, підготовчі матеріали до книги спогадів, аналітичні статті, підготовлені для прем'єр-міністра Маргарет Тетчер. Вперше представлено літературні спроби пера політика, а саме його вірші (неопубліковані). Великий пласт документів розповідає про його діяльність в Консервативній партії Великої Британії та парламенті, багаторічну працю в кількох інститутах Європейського парламенту, Раді Директорів Союзу Українців у Великій Британії та Світовому Конгресі Українців (СКУ), лобіювання ним інтересів України на міжнародному рівні. Таким чином, документи особового фонду «Терлецький Стефан Олексійович (1927–2006), політик, громадсько-політичний діяч» (Ф. 77) мають значний науковий та джерельно-інформаційний потенціал.

Стефан Олексійович Терлецький народився 29 жовтня 1927 р. у с. Антонівка Тлумацького повіту Станіславського воєводства, територія якого на той час входила до складу Речі Посполитої (нині – село Тлумацького району Івано-Франківської області), у селянській родині. Початкову освіту здобув у місцевій польській школі. Першою його вчителькою була українська поетка й освітянка Марія Ленерт-Домб-

ровська (1881–1963 рр.), відома під псевдонімом «Марійка Підгірянка». Саме вона прищепила йому велику любов до України та української культури. Згодом він напише: «Україна – це є наше тіло, наша кров, наше серце, наші кості, наша до смерті любов, гонор і честь»⁴.

У розпал Другої світової війни, у травні 1942 р., 14-ти літній Стефан Терлецький був відправлений на примусові роботи: спочатку за місцем проживання, а потім – через невільничий ринок – у містечко Фойтсберг (нім. Voitsberg, Австрія), де працював у місцевого фермера з ранку до пізньої ночі, виконуючи найважчу роботу.

По закінченні війни, не повіривши «комуністичній пропаганді про світле майбутнє», утік із радянського потягу, що віз остарбайтерів на Далекий Схід, і повернувся до Фойтсберга. З липня 1945 р. ця територія була віднесена до британської зони окупації. С. Терлецький опинився у таборі для переміщених осіб під опікою ООН у місті Філлах (нім. Villach, Австрія), де працював на кухні англійської військової бази.

У 1947 р. С. Терлецькому офіційно дозволили емігрувати до Великої Британії. Він оселився в одному з містечок Уельса (англ. Wales), де гарував спочатку простим шахтарем, а потім – працівником у їдальні. Наступним кроком в його робочій біографії була посада в управлінні готелями в містечках Порткоул (англ. Portkoul) і Сванее (англ. Svanee). Набувши досвіду та взявши позику, С. Терлецький став власником готелів у містах Абериствіт (англ. Aberystwyth) та Кардіфф (англ. Cardiff, столиця Уельса). Згодом продовжив навчання: успішно закінчив середню школу і коледж харчових технологій та комерції у Кардіффі. З цього часу життя С. О. Терлецького було пов'язане з містом Кардіфф. Тут він одружився з місцевою жителькою Мері, тут у 1960-х роках почалася його політична кар'єра.

Так, у 1964 р. він вступив до Консервативної партії Великої Британії, а вже у 1968 р. став членом міської ради м. Кардіфф від цієї політичної сили. В період від 1973 р. до 1975 р. він, як прихильник тісних зв'язків Великої Британії з Європою, очолив громадсько-політичну організацію «Залишмо Британію в Європі». У 1975–1984 рр. С. О. Терлецького обирали: головою комісії у справах ліцензій при міській раді Кардіффа, головою комісії у справах довколишнього середовища (1979–1980), головою спільної дорадчої комісії при службі здоров'я Південногламорганського округу (1978–1979), радником Кардіффської міської та Південногламорганської окружних рад (1968–1984), референтом преси консервативної групи у зазначених радах (1970–1983).

Велику увагу у своїй громадській роботі С. О. Терлецький приділяв розвитку просвіти та спорту. Так, із 1973 р. до 1983 р. він обирався головою дирекцій ряду дошкільних та шкільних закладів Уельса, з 1975 р.

⁴ ЦДАЗУ (Центральний державний архів зарубіжної україніки). Ф. 77. Оп. 1. Спр. 5. Арк. 3.

Квиток (членська виказка) члена Союзу українців у Великій Британії С. Терлецького, виданий 9 липня 2003 р.
Центральний державний архів зарубіжної україніки. Ф. 177. Оп. 1. Спр. 9. Арк. 6, 7.

до 1977 р. виконував обов'язки голови футбольного клубу «Кардіфф Сіті», який за його керівництва увійшов до Вищої ліги країни.

С. Терлецький брав активну участь у житті української громади. З 4 лютого 1949 р. й до кінця життя він – активний член Союзу Українців у Великій Британії (Association of Ukrainians in Great Britain). Упродовж багатьох років був членом Ради цієї громадсько-політичної організації, делегатом річних загальних зборів Світового конгресу вільних українців (від 1993 р. – Світового конгресу українців), дописувачем до журналів та часописів української діаспори. В діяльності на міжнародній арені вважав головним завданням для себе, як українця, послідовно відстоювати право України на незалежність та самовизначення українського народу.

Вже у 1974 р. С. Терлецький балотувався до Британського парламенту, але перша спроба потрапити у велику політику не увінчалася успіхом. Варто зазначити, що ця невдача не спинила його прагнення до подальшої політичної кар'єри. У 1975–1985 рр. він обіймав посаду віцепрезидента молодіжної організації консерваторів в Уельсі.

Наступним важливим кроком у громадсько-політичному житті С. Терлецького було обрання його депутатом Британського парламенту (1983–1987) від Консервативної партії по Західнокардіфському виборчому округу. Значну допомогу в проведенні його виборчої кампанії надавала українська громада, особливо її молодь.

На першому засіданні новообраного парламенту, за словами депутата Макса Перкінза, С. Терлецький виголосив «одну з найбільш емоційних перших промов нового члена парламенту»⁵. З високої трибуни політик наголосив: «Я пережив поневолення, марксизм, комунізм, фа-

⁵ ЦДАЗУ. Ф. 77. Оп. 1. Спр. 139. Арк. 39.

шизм, нацизм і рабську працю, коли мені було 15 літ і тому, я думаю, що маю право заявити, що я знаю, як оцінити волю і демократію. А якщо є люди в цій нашій великій державі, які вважають, що трава є зеленішою в Радянському Союзі, нехай вони туди поїдуть»⁶. Відомий політик Консервативної партії Патрік Корман наголошував, що С. Терлецький «мав змогу дати від себе щось такого для Вестмінстерського парламенту, що не міг ніхто інший, бо ніхто інший (з нас) не пройшов таких переживань»⁷.

Всю депутатську каденцію С. Терлецький був членом особливого парламентського комітету у Валійських справах, отримав й полагодив приблизно 20 тис. звернень від своїх виборців. На сесіях парламенту оголосив понад тисячу окремих усних та письмових запитань. Політик виступив з ініціативою повернення громадян країни до обов'язкової військової служби, лобіював закон щодо впровадження нового державного свята «Дня сера Вінстона Черчилля» замість першотравневого. Варто наголосити, що в своїй політичній діяльності С. Терлецький прагнув, аби в поглядах британців Україна сприймалася як окрема від Росії держава, що має свою історію та культуру. Він бажав, аби влада Великої Британії формувала окрему політику відносно тодішньої УРСР. Як радник прем'єр-міністерки М. Тетчер із питань східноєвропейських країн, С. Терлецький багато робив для просування своїх поглядів⁸. Посол України у Великій Британії акад. С. Комісаренко так оцінював його роботу: «С. Терлецький – єдиний з українців Великобританії, обраний свого часу до Палати Громад британського парламенту, активний і впливовий політичний діяч, який представляє Британію у кількох інститутах Європейського парламенту і який має широкі зв'язки серед британського «істеблішменту». Під час своїх політичних контактів і при роботі з українською громадою він послідовно відстоює позицію, що розвиток тісного партнерства з Британією є важливим елементом досягнення стратегічної цілі України – входження у євроатлантичний простір. Пан Терлецький неодноразово пропонував свої послуги для поширення «проукраїнської» позиції у Британії, для створення конструктивного лобі України у Сполученому Королівстві»⁹. Він був також «консультантом Посольства з економічних і правових питань»¹⁰.

Визнаючи заслуги С. Терлецького, його обрали членом Парламентської делегації Сполученого Королівства до Ради Європи й Західноєвропейського Союзу (1984–1987). 27 січня 1987 р. політик висунув на розгляд парламентської асамблеї постанову щодо «справи самовизначення

⁶ Там само.

⁷ Там само. Спр. 139. Арк. 39.

⁸ Там само. Спр. 10. Арк. 21.

⁹ Там само. Спр. 31. Арк. 6.

¹⁰ Там само. Спр. 10. Арк. 7.

С. Терлецький з прем'єр-міністеркою Великобританії М. Тетчер. Б/д.
Центральний державний архів
зарубіжної українки.
Ф. 177. Оп. 1. Спр. 177. Арк. 2.

польського народу», а 6 травня цього ж року, заручившись підтримкою 30 послів Європейського парламенту, зокрема з Великої Британії, Швеції, Франції, Іспанії, Норвегії, Данії та ін., запропонував прийняти постанову «щодо справи самовизначення українського народу і загального положення в Україні»¹¹.

У 1986–1990 рр. С. Терлецький – голова Європейської ради свободи. На цій посаді він також самовіддано й безкомпромісно вів активну роботу, відстоюючи загальноєвропейські цінності і свободи та права людей.

На жаль, наступні вибори до Британського парламенту С. Терлецький програв. Лейбористами була розгорнута широка та масована кампанія дискредитації. Шалені

гроші і всі наявні ресурси були кинуті на те, щоб взяти реванш за поразку 1983 р. Успіхи Терлецького були їм як кістка у горлі, бо саме він був тим єдиним представником Консервативної партії, якому вдалося порушити монополію лейбористів в окрузі Західного Кардіфа, що тривала від самого часу його створення у 1950 р. Його суперники у виборчих перегонах не гребували брудними методами і навіть ладні були

Послужний список
С. Терлецького. Б/д.
Центральний державний архів
зарубіжної українки.
Ф. 177. Оп. 1. Спр. 10. Арк. 38.

STEFAN TERLEZKI CFA.

BIOGRAPHICAL DETAILS: Nationality British.

Conservative Member of Parliament for Cardiff West 1983-87.
Contested Parliamentary Election Cardiff South East - James Callaghan former Prime Minister - February and October 1974.
Contested first European Election for South Wales 1979.

Member of Cardiff City Council 1968-1983.
Member of South Glamorgan County Council 1974-1984.
Member of South Wales Police Authority 1979-1983.
Member of Cardiff Wales Airport Authority 1979-1983.

Chairman of Cardiff City Football Club 1974-1977.

Member of the Parliamentary Select Committee on Welsh Affairs 1983-1987.
Member of the United Kingdom Delegation to the Council of Europe and Western European Union 1985-1987.

Rapporteur to the Assembly of Western European Community for Parliamentary and Public Relations.

Member of the Commonwealth Parliamentary Association - United Kingdom Branch; Industry and Parliamentary Trust; Inter-Parliamentary Union British Group.
Member of the Council of Europe Convention Committee - Prevention of Torture and Human Rights from November 1989.

Audience with Pope John II at the Vatican in Rome. Met Members of the Royal Family; President Ronald Reagan and Mrs Reagan; Mr Mrs Gorbachev; Mr Mrs Schewernadze and other State leaders.

Interests: Foreign Affairs; East West Relations; Defence; European Community; Human rights; Economic Relations and International Trade; Environment; Sport.

¹¹ ЦДАЗУ. Ф. 77. Оп. 1. Спр. 10. Арк. 23.

вдатися до злочинних дій, аби не допустити до влади талановитого кандидата від консерваторів. Сам С. Терлецький із болем і жалем згадував, як проплачені недоброзичливці зривали та нищили наочну агітацію, виводили з ладу агітаційні автобуси, вдавалися до погроз фізичною розправою та вимагали знятися з виборів. Попри шалений тиск із боку штабу Родрі Моргана С. Терлецький здобув підтримку навіть більшої кількості вдячних виборців, ніж у 1983 р. Однак, цього виявлося замало. Поступившись Р. Моргану на 4 тис. 45 голосів, він був змушений скласти мандат депутата від Західного Кардіффа¹².

Із самих перших днів перебування за межами України С. Терлецького не полишала думка хоч щось дізнатися про долю своїх рідних та близьких. Майже 15 років тривали його пошуки. Багато разів писав він листи в різні урядові організації з цього питання. Врешті-решт С. Терлецький отримав повідомлення від сільського голови с. Антонівка, що його батька та сестру вивезли в Сибір ще на початку 1950 р., а мати померла в 1943 р. Використовуючи свої зв'язки у Вестмінстері, політик добивався дозволу на зустріч із батьком. Лорд Джеффрі Гау (міністр закордонних справ Великої Британії у 1983–1989 рр.) порушив справу про батька С. Терлецького та інших політв'язнів під час зустрічі з міністром закордонних справ СРСР А. Громиком. Унаслідок цієї зустрічі в жовтні 1984 р. батько повернувся до рідного села, а згодом, отримавши спеціальний дозвіл від КДБ, зміг поїхати до сина в гості. Вони не бачилися майже 42 роки. Ця неординарна подія широко висвітлювалася на шпальтах газет і журналів Великої Британії.

У 1986 р. С. Терлецький нарешті отримав можливість відвідати Україну. Ця радісна та очікувана подія була затьмарена звісткою, що його батько помер. Через всілякі затримки з оформленням візових документів він не зміг приїхати на похорон. Але згодом разом із дружиною та доньками С. Терлецький гостював на рідній землі, мав численні зустрічі з рідними та односельцями, відвідував шкільні заклади, редакції газет, клуби. До самої смерті він зберіг тісні контакти з родичами та друзями з України, вів із ними жваве листування, надавав поради та допомогу у вирішенні різних життєвих питань. Варто зазначити, що в с. Антонівка родичами політика у 2019 р. створено благодійну організацію «Благодійний фонд Стефана Терлецького» з метою надання соціальної допомоги потребуючим.

«Перебудову» в СРСР С. Терлецький сприйняв із захопленням, вважаючи, що це є перший крок до набуття Україною незалежності. Він опікувався питанням відкриття дипломатичного представництва Великобританії в Україні.

Як особисту біду політик сприйняв Чорнобильську катастрофу. Він брав активну участь у парламентських слуханнях, присвячених

¹² Там само. Спр. 20. Арк. 1–4.

цій проблемі, організовував мітинги, збір коштів на допомогу дітям, постраждалим внаслідок аварії. Згодом, аби мати правдиву інформацію, С. Терлецький сам відвідав Чорнобильську зону, де мав зустрічі з ліквідаторами та постраждалими, передав допомогу від української діаспори Великої Британії.

С. Терлецький виступає на мітингу «Діти Чорнобиля потребують нашої допомоги».
Лондон, 28 квітня 1991 р.

Центральний державний архів зарубіжної україніки. Ф. 177. Оп. 1. Спр. 125. Арк. 4.

Після розпаду СРСР та проголошення незалежності України С. Терлецький продовжував захищати її політичні інтереси не тільки у Великій Британії, але й на теренах Європи. Він охоче ділився своїм політичним та міжнародним досвідом з українськими посадовцями; перебуваючи чи то в Донецьку, чи Івано-Франківську, скрізь відзначав певні досягнення країни в сфері дотримання свободи слова, прав людини тощо. Стефан Олексійович запропонував екзекутивному директору Westminster Foundation for Democracy (Парламентська фундація для підтримки демократії) «допомогти створити вищий навчальний заклад для підготовки кваліфікованих політиків та глибшого вивчення демократії в Україні. Перший такого роду заклад повинен бути в Києві»¹³. Політик вважав, що студентами такого закладу мають бути особи віком 25–40 років, які не були членами комсомольської організації та комуністичної партії, не проходили службу в радянській армії. Крім того, за національністю вони повинні бути українцями та вболівати за державні інтереси й бажати добра своєму народові. Набуті теоретичні знання студенти мали поглиблювати на практиці в одній із країн західного світу за кошт фундації.

Зустрічаючись із провідними політичними діячами України, С. Терлецький часто порушував питання з приводу внутрішньої політики сто-

¹³ ЦДАЗУ. Ф. 77. Оп. 1. Спр. 139. Арк. 33.

совно Автономної Республіки Крим, вважаючи нагальною необхідністю її коригування. Ним були підготовлені спеціальні рекомендації щодо історико-правових аспектів приналежності Криму.

У 1992 р. С. Терлецький був удостоєний однієї з найвищих нагород Великої Британії – Ордена командора Британської імперії за «політичне та публічне служіння». Він зазначав: «Я горжусь тим, що я не є ексклюзивним власником цієї нагороди. Я щиро бажаю ділитися з українською громадою у Великобританії, із народом України»¹⁴. Крім того, С. Терлецький був відзначений й іншими нагородами, серед яких – медаль Її Величності Королеви Єлизавети за «публічне та спортивне життя у Валії».

У 2005 р. була видана книга спогадів С. Терлецького «From War to Westminster». Над нею (перша робоча назва – «Життя під чотирма прапорами») він ретельно працював кілька років. «Я прожив велике життя, мав зустрічі з великими особистостями світу, починаючи від Рейгана, Тетчер, Горбачова до Папи Римського, тож не передати на папір свої переживання, думки – то було би гріхом», – скаже він в одному з інтерв'ю¹⁵. Британська громадськість схвально сприйняла

С. Терлецький з Президентом України Л. Кравчуком та українським політиком С. Гавришем. Б/д та місця зйомки.
Центральний державний архів зарубіжної україніки.
Ф. 177. Оп. 1. Спр. 126. Арк. 3.

С. Терлецький з дружиною після церемонії вручення йому Ордена командора Британської імперії. 1992 р.
Центральний державний архів зарубіжної україніки.
Ф. 177. Оп. 1. Спр. 123. Арк. 6.

¹⁴ Там само. Спр. 10. Арк. 17.

її вихід. В одній з рецензій влучно зазначалося: «Розповідь Стефана Терлецького – це не тільки розповідь однієї людини, це дзеркало життя покоління сотень тисяч біженців, які також постраждали у той час. Це робить книгу ідеальною відправною точкою для тих, хто в діаспорі або за її межами шукає відповіді на свої питання в минулому цього болючого періоду»¹⁶.

21 лютого 2006 р., після важкої і тривалої хвороби, С. Терлецький на 79 році пішов із життя.

Особовий архівний фонд С. Терлецького в ЦДАЗУ, на нашу думку, є своєрідним меморіалом пам'яті непересічному українцю. Його життя та діяльність – яскравий приклад для нашої молоді. От чому хотілося б, щоб слова С. Терлецького, просякнуті почуттям гордості й любові до рідної землі, знайшли відгук у їхніх серцях: «Майже босий, майже голый, голодний, без гроша у кишені приїхав я до Великої Британії. Тут я став говорити іншою мовою, але як син України не змінився. Україна – це мій скарб і масток мого життя. Київ – моє серце, Дніпро – моя кров. Галичина – моє тіло. Карпати – це мої ноги, мої кості. Синьо-жовтий прапор – це моя вільна, незалежна, демократична Україна»¹⁸.

REFERENCES

1. Halytsky radnyk Marharet Tetcher [Margaret Thatcher's Galician advisor]. *Galinfo*. Retrieved from: https://galinfo.com.ua/news/galytsky_radnyk_margaret_tetcher_283772.html [in Ukrainian].
2. Kozerod, O. (2020). Khto stoiav za pidtrymkoiu Zakhodom nezalezhnosti Ukrainy. Z istorii zhyttia brytanskoho polityka Stefana Terletskoho [Who stood behind the support of Ukraine's independence by the West. On the British politician Stefan Terletsky's life history]. *Holos Ukrainy*. Retrieved from: <http://www.golos.com.ua/article/333288> [in Ukrainian].
3. Kozerod, O. V. (2010). Brytansky konservatyvny polityk Stefan Terletsky (1927–2006 rr.). [British Conservative politician Stefan Terletsky (1927–2006)]. *Ukrainsky istorychnyj zhurnal*, 5, 202–207. [in Ukrainian].
4. Pershy etnichny ukrainets u brytanskomu parlamenti. Ukrainsky instytut natsionalnoi pamiati [The first ethnic Ukrainian in the British Parliament. The Ukrainian institute of national memory]. Retrieved from: <https://www.facebook.com/uinp.gov.ua/posts/1751915701629723/> [in Ukrainian].
5. Taraniuk, I. (2015). Terletsky: z bizhentsiv – u deputaty Brytanskoho parlamentu. [Terletsky: from a refugee to a deputy of the British Parliament]. *VVS News Ukraina*. Retrieved from: https://www.bbc.com/ukrainian/society/2015/11/151022_terlezki_from_war_to_westminster_it [in Ukrainian].

¹⁵ ЦДАЗУ. Ф. 77. Оп. 1. Спр. 139. Арк. 35.

¹⁶ Козерод О. В. Британський консервативний політик Стефан Терлецький ... С. 206.

¹⁷ Там само. С. 207

¹⁸ Там само. Спр. 139. Арк. 39.

6. Zalizny, S. (2017). Ukrainets, yaky stav radnykom Marharet Tetcher [The Ukrainian who became Margaret Thatcher's advisor]. *Artefact*. Retrieved from: <https://artefact.org.ua/history/zalizniy-stefan-ukrayinets-yakiy-stav-radnikom-margaret-tetcher.html> [in Ukrainian].

Volodymyr Tykhenko

Chief Researcher of National

Archival Holdings Formation Department,

Central State Archive of Foreign Archival Ucrainica

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0266-878X>

**UKRAINIAN STEFAN TERLEZKI (1927–2006) –
FAMOUS BRITISH POLITICIAN AND PUBLIC FIGURE
(according to the documents of TsDAZU)**

Abstract. The purpose of the work is to cover the life and socio-political activities of S. Terlezki, British politician of the Conservative Party, a famous public and political figure of Great Britain and Europe, an influential representative of the Ukrainian Diaspora, an active member of the Union of Ukrainians in Great Britain and the World Congress of Ukrainians, on the basis of documents of the personal fond «Terlezki Stefan Oleksiyovych (1927–2006), politician, public and political figure» (F. 77), stored in the Central State Archives of Foreign Archival Ucrainica. **Research methods.** The article is based on the strategy of representing the political biography and life history of Ukrainian emigrants and British figures in a non-national and conservative environment, in particular, expands/enriches the plot outline by introducing new sources. Considerable attention is paid to the biographical method, the use of which made it possible to study the peculiarities of the life of a politician in a particular macro- and micro-social environment. **Scientific novelty.** S. Terlezki's documents, which were not used in Ukrainian biographical researches before, are introduced into scientific circulation. They are a vivid example of how, thanks to hard work, constant study and active participation in public and political life, Ukrainians fought for a high position in their host countries and thus became an example to follow. **Prospects for further research.** S. Terlezki's collection, numbering more than a thousand documents, was donated to the Central State Archives of Foreign Archival Ucrainica in 2020 by the Library and Archive named after Taras Shevchenko in Great Britain (Shevchenko Library and Archive) (supervisor – Doctor of Philosophy L. Pekarska). It is not complete so the ultimate goal is the return of the entire documentary heritage of politics, its scientific and technical study and further study by scientists and all who are interested in bright and unique figures in the history of Europe in the 20 century. **Conclusions.** Documents of the personal fund «Terlezki Stefan Oleksiyovych (1927–2006), politician, public and political figure» (F. 77) have significant scientific and source information potential.

Key words: S. Terlezki; United Kingdom; Ukrainian Diaspora; Conservative Party; parliament; politician.